

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty
Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad

International Advisory Board

Kamani Perera Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka	Mohammad Hailat Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken	Hasan Bakfir English Language and Literature Department, Kayseri
Janaki Sinnasamy Librarian, University of Malaya	Abdullah Sabbagh Engineering Studies, Sydney	Ghayoor Abbas Chotana Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]
Romona Mihaila Spiru Haret University, Romania	Ecaterina Patrascu Spiru Haret University, Bucharest	Anna Maria Constantinovici AL. I. Cuza University, Romania
Delia Serbescu Spiru Haret University, Bucharest, Romania	Loredana Bosca Spiru Haret University, Romania	Ilie Pinteau, Spiru Haret University, Romania
Anurag Misra DBS College, Kanpur	Fabricio Moraes de Almeida Federal University of Rondonia, Brazil	Xiaohua Yang PhD, USA
Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania	George - Calin SERITAN Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, IasiMore

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India Ex - VC. Solapur University, Solapur	Iresh Swami S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rajendra Shendge Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur
R. R. Patil Head Geology Department Solapur University,Solapur	N.S. Dhaygude Ex. Prin. Dayanand College, Solapur	R. R. Yalikal Director Managment Institute, Solapur
Rama Bhosale Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel	Narendra Kadu Jt. Director Higher Education, Pune	Umesh Rajderkar Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik
Salve R. N. Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur	K. M. Bhandarkar Praful Patel College of Education, Gondia	S. R. Pandya Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai
Govind P. Shinde Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai	Sonal Singh Vikram University, Ujjain	Alka Darshan Shrivastava Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar
Chakane Sanjay Dnyaneshwar Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune	G. P. Patankar S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rahul Shriram Sudke Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore
Awadhesh Kumar Shirotriya Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)	Maj. S. Bakhtiar Choudhary Director,Hyderabad AP India.	S.KANNAN Annamalai University,TN
	S.Parvathi Devi Ph.D.-University of Allahabad	Satish Kumar Kalhotra Maulana Azad National Urdu University
	Sonal Singh, Vikram University, Ujjain	

Golden Research Thoughts

GRT

लोकसंख्या वाढीमुळे पर्यावरणावर होणारा परिणाम

घोरपडे प्रियांका

संशोधक , एफ. वाय. बी. कॉम ,
मु. सा. काकडे महाविद्यालय, सोमेश्वरनगर, ता. बारामती, जि. पुणे.

प्रस्तावना : -

जगात वाढत्या लोकसंख्येच्या मूलभूत व जमीन, पाणी, खनिजे इ. अनियोजित, अमर्याद वापर केला गेला. विशेषतः विकसित प्रगत देशांनी कारखानदारी व औद्योगिक प्रगती करताना प्रदूषणाची गंभीर समस्या निर्माण केली तर अप्रगत विकसनशील देशांनी अन्नधान्य लाकूड, प्राप्तीसाठी, जमिनीचा गैरवापर स्वरूपाची असून उपलब्ध नैसर्गिक उत्पादने लोकसंख्येच्या गरजा पूर्ण करू शकत नाहीत. जंगलक्षेत्र घटते. अन्नाचा प्रश्न सुटावा म्हणून जास्ती उत्पादन घेण्याच्या लालसेने पिकांना अमर्याद पाणीपुरवठा केला व रासायनिक खते वापरली, त्यामुळे आता त्यांच्या जमिनी नापीक झाल्या आहेत. विकसनशील देशांनी जंगल घटत्याचे काय दुष्परिणाम होतील, अतिसिंचन व खत वापराने अन्न प्रश्न गंभीर रूप धारण करील काय?

वाढत्या लोकसंख्येमुळे निर्माण झालेले पर्यावरणाचे काही महत्त्वाचे प्रश्न :-

- 1.जमिनीचे दरडोई प्रमाण घटले जमिनीचे लहान आकारात तुकडीकरण झाले.
- 2.अमर्याद जंगलतोड होणे ?
- 3.पाण्याचा तुटवडा निर्माण झाला.
- 4.मातीची धूप झाल्याने व भूमीतापामुळे निरूपयोगी जमिनीचे क्षेत्र वाढले.
- 5.अन्न, प्रश्न निर्माण झाले कुपोषणाचे प्रमाण वाढले.
- 6.हवामानाच्या स्थितीमध्ये मंद गतीने परिवर्तन झाले. तापमान वाढले.आर्द्रता घटली.
- 7.सतत दुष्काळ पडू लागले. ओल्या दुष्काळामुळे महापुराची समस्या तर कोरड्या दुष्काळामुळे पाण्याचा तुटवडा निर्माण झाला.
- 8.प्रदूषणाची पातळी वाढली.
- 9.लोकांचे आरोग्य बिघडते.
- 10.लोकांचे आरोग्य नष्ट होऊ लागली. जीवनाची गुणवत्ता खालावली.

लोकसंख्यावाढीचे मुद्दे : -

सतत वाढणाऱ्या कारखानदारीमुळे संयुक्त संस्थानांच्या ईशान्य भागात व पश्चिम युरोपमधील औद्योगिक पट्ट्यामध्ये प्रदूषणाचे गंभीर प्रश्न निर्माण झाले आहेत. मोठ्या शहरामध्ये झोपडपट्टा वाढत होते. उदयोगामुळे शहरांची वाढ होते. तेव्हा रहावयास घुरे मिळत नाहीत. पिण्याचे पाणी आरोग्याच्या सोयी अपुऱ्या उतरतात. सांडपाण्याची योग्य विल्हेवाट न लागल्यामुळे व केरकचरा साचल्यामुळे प्रदूषण, घाण वाढते. वाहतूक व्यवस्था अन्न, शिक्षण व आरोग्य व्यवस्था अपुरी पडते. झोपडपट्ट्या वाढतात. कॉलरा, कावीळ इ. रोगांच्या साथी पसरतात.

परिषदा करार आंदोलन : -

मानवी निर्णयावर पर्यावरणाचे आरोग्य अवलंबून आहे. 3 ते 14 जून, 1992 मध्ये रियोडीजिनीरो (ब्राझील) येथे वसुंधरा शिखर परिषदा भरविण्यात मुख्य उद्देश पर्यावरण संवर्धन हाच होतो.

मानवी हालचालीचा पर्यावरणावर झालेला परिणाम : -

मोठमोठी धरणे, कारखाने शहरांची वाढ ही आपल्या आर्थिक प्रगतीची आहेत. जो देश असे मोठमोठे प्रकल्प पूर्ण करतो व आपले आर्थिक बळ वाढविते. त्या देशाला आपण प्रगत देश असे म्हणतो. संयुक्त संस्थाने रशिया या देशाला आपण प्रगत देश असे म्हणतात. संयुक्त संस्थाने रशिया या देशांनी आशी आर्थिक प्रगत केली आहे. म्हणून त्यांना आपण श्रीमंत देश असे म्हणतो. त्यांचे अनुकरण करण्यासाठी इतर देशांमध्ये स्पर्धा चालू असते. आयात-निर्यात व्यापारात आपल्या देश पुढे असावा म्हणून ते संस्कार उदयोगांना प्रोत्साहन देते.

आपणाला घर बांधावयाचे असेल तर लाकूड सामानासाठी आपण झाडे तोडतो. जंगलातील लाकडाचा व्यापार करणारे कॉन्ट्रॅक्टर असतात. त्यांचा तो उदयोगधंदा असतो. त्यामुळे ते लाकूडतोड या व्यवसायाकडे एक आर्थिक कार्य म्हणून पाहतात. जंगलतोडीमुळे कोणत्या प्रकारे हवामानावर परिणाम होईल हे तो कॉन्ट्रॅक्टर पाहत नाही त्याला पर्यावरणाचा विचार फारसा अभिप्रेत नसतो. म्हणूनच अर्थकारणात पर्यावरणाला महत्त्व देणे गरजेचे आहे.

मानवी कृतीमुळे पर्यावरणावर (शेतीवर) होणारा परिणाम : -

वाढत्या लोकसंख्येची अन्नाची गरज भागविण्यासाठी आधुनिक पद्धतीचा वापर करून भरपूर पाणी पुरवठा करून धान्य उत्पादन वाढविण्याच्या लालसेने शेतीखालील क्षेत्र वाढविण्यात आले. रासायनिक खतांचा वापरही वाढला त्यामुळे त्याचा पर्यावरणावर दुष्परिणाम झाला. जगात एकूण लागवडीखालील क्षेत्रापैकी सध्या सुमारे 65% क्षेत्र अन्नधान्य पिकाखाली आहे व 35% क्षेत्र अखाद्य व्यापारी पिकाखाली आहे. खैजर्बीजिमत लबव, पर्जन्य छायेच्या प्रदेशात शेती हा केवळ पावसावर अवलंबून असते. येथे खतांचा वापर कमी होतो व जमीनीची पावसाने धूप होते. पशुपालनासाठी उपयुक्त गवताळ प्रदेश जेथे आहेत तेथे गवताची अतिचराई होते.

कोरड्या व अर्धशुल्क हवामानाच्या टांपुत जलसिंचनावर शेती केली जाते. तेथे पाण्याची दलदल बनते. जमीन खरवट होते. खतातून हजारो टन नायट्रोजन हा अमोनियाच्या रूपात बाहेर पडतो व वातावरणात साठतो. मातीच्या बाहेर मातीत मात्र ॲसिडिटी क्षारता वाढते. 75: नायट्रोजन पाण्यात तर मानवी हालचालींपासून 90% नायट्रोजन हवेत सोडला जातो. अति रासायनिक खतांमुळे झाडे व पिके यांच्यावर किड पडते. शेती व्यवसाय करताना साधन संपत्तीचा वापर जपून काळजी पूर्वक करावा याची जाणीव हल्ली अनेक सुधारलेल्या देशांना झालेला आहे.

निरोगी पर्यावरणासाठी तेथे प्रयत्न सुरू झालेले आहेत. नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे व्यवस्थापन करताना कायदे करणे वन्य जीवांचे व वन्य जीवांच्या आश्रय स्थानाचे रक्षण करणे बियाणांच्या (पिके व वनस्पतींच्या) नवीन जाती शोधून काढणे लोकांमध्ये जागृती निर्माण करणे आवश्यक आहे.

स्थलांतरित भटक्या (क्षुम) शेतीमुळे डोंगर भागातील अनेक ठिकाणांचे वनक्षेत्र घटले आहे. जंगलांना वणने लागल्यामुळे वनस्पती नष्ट होतात. तसेच त्या आधारावर जगणारे प्राणी ही नष्ट होतात. तसेच बहुददेशीय जलसिंचन व जल विद्युत प्रकल्प उभारताना धरणाच्या पाण्याखाली जाणाऱ्या क्षेत्रातील जंगले नष्ट होतात.

मानवाकडून पर्यावरणाचा गुणवत्तेचा न्हास : -

मानवाच्या अतिरेकी हस्तक्षेपामुळे पर्यावरणाची शुद्धता नष्ट होऊ लागली आहे. वृक्षतोड करून प्रदेश ओसाड नापीक बनतो. विदारणामुळे जमिनीची धूप होते व मुळचे जंगल तेथे निर्माण होऊ शकत नाही. त्या भागातील वृक्षांची समूह स्थाने खास प्रयत्नाने चार, पाच वृक्षांच्या समूहाची लागवड व जोपासना करणे हे मानवाचे कर्तव्य आहे. लाकडासाठी जास्त वयाच्या झाडाच्या फांद्या तोडल्यात पण मुळासकट झाड तोडू नये. दररोज भारताकडून गंगेच्या प्रवाहामुळे बांगलादेशाला 20 चौ. मीटर मृदा वाहून नेली जाते. फराकळा धरणामुळे व पर्यावरणात वृक्षतोड जास्त केल्याने गंगेच्या प्रवाहातून गाळ वाटनाचे प्रमाण वाढते आहे.

दरवर्षी सुमारे 3 चौ. कि.मी. मृदाक्षेत्र वाहून जाते. औद्योगिकीकरण वाहतुकीच्या साधनांची वाढ लोकसंख्यावाढ कारखानदारीतील प्रदुषके टाकाऊ पदार्थ विषारी रसायने यांच्या अमर्याद वाढीचा हा दुष्परिणाम आहे. सर्व पृथ्वीवरील शुद्ध पाण्याचा दर्जा इतका आहे. पिण्यासाठी सुद्धा शुद्ध पाणी उपलब्ध होत नाही. हवा पाण्याच्या प्रदुषणाचे आजार वाढलेले आहेत. आर्थिक निश्चयवादाचे महत्त्व स्पष्ट करण्याच्या लोकांनी निसर्ग पर्यावरण घटकांपेक्षा आर्थिक सधनतेला अधिक महत्त्व दिले. आर्थिक मुल्येच महत्त्वाची मानवी त्यातून उपभोगवाद वाढल्या साधन स्वार्थी लोकांनी निसर्गाकडून घेणे कळते. पण देणे त्याग करणे, दुसऱ्यासाठी सेवा करणे, कळत नाही.

वनांचे मोल सतत स्पष्ट केले जाते. वनांमध्ये वृक्ष, गवत, झुडपे, बांबू, वेली, इत्यादींचा समावेश होतो. वृक्ष, फळे, फुले, देतात. इमारतीसाठी व इंधनासाठी लाकूड देतात. वृक्षामुळे जमिनीवर आच्छादन निर्माण होते. जमिनीत ओलावा टिकून राहते. भूमिगत जलरेषेची पातळी टिकून राहते. आर्द्रता टिकून राहते. जमिनीची धूप झाडांच्या मुळांमुळे नियंत्रित होते. वनस्पतींच्या पानापासून कुजून मातीची सुपीकता वाढते. पावसाचे पाणी जमिनीत मुरते. पुरनियंत्रण होते, प्राणवायु व कार्बनडॉय ऑक्साइड बांबूचे नियंत्रण समतोलता राखण्यास वनस्पती उपयुक्त ठरतात. वनस्पती काही प्रदुषकांचे शोषण करतात. जंगलांना शब्दाची जीवन रेषा म्हणतात. लोकसंख्येचे प्रमाण : -

वर्षे	1650	1850	1950	1960	1985	1995	2001
जग लोकसंख्या	54 कोटी	120 कोटी	254 कोटी	302 कोटी	482 कोटी	572 कोटी	607 कोटी

लोकसंख्या अमर्याद वाढते आहे व साधनसंपत्ती मात्र वाढत नाही. जमीन आहे तेवढीच पण द्या जामीनीपर जगणारे मात्र खूपच वाढले लोकसंख्यापेक्षाही नैसर्गिक संपत्तीचे शोषणाचे प्रमाण अधिक पटींनी वाढते. 1950 पर्यंत जगाची लोकसंख्येची वार्षिक वाढ केवळ 0.4 टक्के होती. 1955-65 या काळात ती 2.0% होती तर इ.स. 2000 मधील वार्षिक लोकसंख्या वाढीचा दर 2.3% झाला.

लोकसंख्या वाढीमुळे विकसनशील देशांमध्ये बेकारी, महागाई बेरोजगारी वाढले. शहरीकरण प्रदूषण वाढली. रोगराई असे समस्यांचे चक्र सुरू होते. अन्न, पाणी, आरोग्य, शिक्षण निवारा या सर्व सोईचा तुटवडा मोठमोठ्या शहरांमध्ये निर्माण झाला आहे. वाढत्या लोकसंख्येच्या गरजा, भागविण्यासाठी ब्राझीलला दरवर्षी 5 द.ल. ट्रॅक्टर वने तोडून त्यांचे लाकूड परकीय चलनप्राप्तीसाठी निर्यात करावे लागते. जगात

अन्नसमस्या व कुपोषण ग्रस्तांचे प्रमाण भारतात जास्त आढळून येते.

अविकसित व विकसनशील देशांमध्ये साक्षरता प्रसार करणे कुटुंबनियोजन करणे अन्नधान्य उत्पादन वाढविणे वनशेतीवर लक्ष देणे कारखानदीमधील वाढ नियंत्रित करणे व प्रदूषण होऊ नये, म्हणून पेट्रोल कोळशाऐवजी जलविद्युत सौरऊर्जेचा वापर वाढविणे.

जननप्रमाण कमी करणे लग्नाची वयोमर्यादा वाढविणे सक्तीने निसर्ग संरक्षण व संवर्धनाच्या योजनांची अंमलबजावणी करणे व शक्यतो सर्व कुटुंबनियोजनाची अंमलबजावणी करणे व शक्यतो सर्व सुधारणा सामाजिक चळवळीमधून उभ्या करणे आवश्यक ठरते.

हे उपाय जर स्वीकारले नाहीत तर आताच्या भीषण समस्या भविष्यात आणखी उग्र रूप धारण करतील त्यावेळी निसर्ग सुधारणे विषयीचे कोणतेही मानवी उपाय प्रभावी पडणार नाही.

अनेक विकसनशील देशांमध्ये वाढत्या लोकसंख्येची वाढती अन्नाची गरज भागविण्याकरता जंगलक्षेत्र तोडून त्या ठिकाणी शेती करण्यात आली. जगातील अनेक महत्त्वाची गवताळ कुरणांचे प्रदेश हे आता पिकांच्या लागवडीखाली आणण्यात आले आहे.

निष्कर्ष :-

वाढती लोकसंख्या आणि वाढत्या लोकसंख्येमुळे पर्यावरणावर होणारे परिणाम या प्रकल्पामुळे जगात आणि भारतात वाढणाऱ्या लोकसंख्येमुळे मूलभूत आणि इतर गरजा पूर्ण होऊ शकत नाही. त्याचप्रमाणे वाढत्या लोकसंख्येमुळे पर्यावरणावर मोठ्या प्रमाणावर परिणाम होतात असे की, आधुनिक पद्धतीने रासायनिक खते वापरून खतातून हजारो टन नायट्रोजेक हा अमोनियाच्या रूपाने बाहेर पडतो व वातावरणात साठतो आणि या सर्वांचा परिणाम मानवी आरोग्यावर होतो हवा प्रकल्पावरून हा निष्कर्ष काढला जातो.

संदर्भ :-

व्यवसायिक पर्यावरण व उद्योजकता

F.Y.B.Com.

निराळी प्रकाशक

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : [www.wwww.oldgrt.lbp.world](http://www.oldgrt.lbp.world)